

## Ez nemcsak nekem siker, hanem azoknak a közösségeknek is, akiknek sokat köszönhetek

– beszélgetés Pusztai Gabriella professzor asszonnyal –

**Prof. dr. Pusztai Gabriella egyetemi tanár, a Debreceni Egyetem Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központjának, valamint a Humán Tudományok Doktori Iskolájának vezetője, az MTA doktora. Kutatási területe a vallási és nemzeti kisebbségek oktatásszociológiája, az intézményi hatás, a társadalmi tőke iskolai pályafutásra gyakorolt befolyásának vizsgálata. Számos elismerés, például az MTA Bolyai-plakettje, a Nemzeti Kiválóság Program Szentágotthai János Tapasztalt Kutatói Ösztöndíja birtokosa.**

**EÉ:** – *Professzor Asszony! Ön neveléstudománnyal foglalkozik, ez a tudományág adja a pedagógus diplomának a szaktudományoktól független részét, ezért korábban sokan úgy tekintettek rá, mint a pedagógusképzés kiszolgálójára. Mások viszont azt állítják, hogy a neveléstudomány az egyik legdinamikusabban fejlődő társadalomtudomány-ág. Miért éppen ennek a tudományágnak a kutatását, tanítását választotta hivatásul?*

– A neveléstudomány valóban dinamikusan fejlődik. Vizsgálódási területét az utóbbi évtizedekben kiterjesztette a tanulási folyamatokon kívül az iskolai kereteket messze túllépő oktatás, tanulás és nevelés társadalmi, politikai összefüggés rendszerére is. Még középiskolai magyartanárként egy fejlesztő kutatásba kezdtem az olvasás és a szövegértés területén, s szemmel látható volt, ahogy a tanulók más tárgyakból mutatott eredményei is javultak. Ekkor döntöttem úgy, hogy doktori képzésre jelentkezem. Görömbei professzor irányított Kozma Tamás professzorhoz, aki azelőtt érkezett haza az USA-ból, s egy komoly, kutatás-orientált neveléstudományt képviselt. Amikor a 90-es években bekapcsolódtam, a természettudományok szigorú kutatás-módszertani fegyelmét



követő tudományterületet találtam a régi ideologikus, normatív pedagógia helyén. Ez volt az az időszak, amikor az oktatásról kialakult képünk megváltozott. Nemcsak az a felismerés növelte meg az oktatáskutatás jelentőségét, hogy kiderült, a tanulásba, oktatásba való befektetés útján lehet igazán intenzívvé tenni a gazdasági növekedést, hanem a jólétben élő euroatlanti világ értékrendjében bekövetkezett változások is, melyek révén az élet minőségi oldala felé való fordulás, a tanulás személyes kiteljesedésként való értelmezése vált népszerűvé.

**EÉ:** – *Egy friss felmérés szerint a tanárképzésben jelenleg részt vevő hallgatóknak csak a 2/3-a kíván pedagógus pályára lépni. Mi volt a helyzet e téren 1989-ben, amikor megkezdte pályafutását a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában? Ön szerint mi az oka a tanári hivatás folyamatos presztízsvesztésének?*

– Bevallom, én sem tanár, hanem író szerettem volna lenni 18 évesen, Szabó Magda volt példaképem, őt követve jöttem a Debreceni Egyetemre. A többszörös túljelentkezés miatt komoly eredmény volt magyar-történelem szakra bejutni. Harmadéves koromban már nem írni, hanem tanítani vágytam, beadtam az önéletrajzomat a Református Gimnáziumba. Személyes elköteleződésem mellett az is támogatta ezt az elhatározásomat, hogy olyan iskolában szerettem volna tanítani, amelynek szellemisége, értékrendje biztos alapokon nyugszik. A tanári pálya folyamatos presztízsvesztése több kedvezőtlen folyamat következménye. A



közép- és kelet-európai országok tanárképzésére vonatkozó kutatási eredményeink azt mutatják, hogy nem a piaci szektor vonzása szívja el a fiatalokat a tanári pályáról. Figyelmeztető jel, hogy a pedagógusok önképe rosszabb, mint a társadalmi megítélésük. A régióban közös teherként a múlt század közepétől jelen levő ideológiai nyomás máig tartó hatása. A korábban belülről rétegzett foglalkozási csoportra úgy tekintettek mint az uralkodó politikai eszmék közvetítőire. Ez elbizonytalanította őket, megroppantotta az identitásukat. Gyanakvással teli légkört teremtve szembeállították őket a szülőikkel, így a legfontosabb partnerek elveszítették egymás támogatását, a bizalom pedig nagyon fontos társadalmi tőke. Talán a legnehezebben kiheverhető a tantestületek szétverése volt. Ez a beépített emberek jelenlétével kezdődött, de a rendszerváltás utáni individualista versengést favorizáló oktatáspolitikai hozzájárult, hogy egy tantestület tagjai riválisokként tekintsenek egymásra. Pedig nemzetközi és hazai kutatásokból is tudjuk, hogy ha egy tantestületben a nevelési értékek vonatkozásában homogenitás tapasztalható, bizalommal teli szakmai közösséget alkotnak a tanárok, a kedvezőtlen háttérű tanulók is jobban teljesítenek.

**EÉ:** – *Mit tehetnek a presztízsvesztésnek a megállítására a kutatók, az oktatáspolitikusok és maguk a pedagógusok?*

– Kutatásaim rávilágítottak, hogy a tömeges felsőoktatásban folyó pályaszocializáció új jelenségeit azonosítani kell, s tudatos intézményi politikák keretében reflektálni ezekre. A pedagógusképzésben ennek még nagyobb a jelentősége, ezért a felsőoktatási intézménynek identitásformáló erővel kellene belépni e térbe. Egy új Eötvös-kollégiumi rendszerre lenne szükség olvasóteremmel, a ma elérhető kultúrjakkal, tutori rendszerrel, a hatékony tantestületek magvait itt lehetne elvetni. Szellemi és lelki értelemben is kistáfrózni őket, mert ez olyan pálya, ami komoly lelki igénybevétellel jár. Tanulmányainkkal sügni kívántunk a politikaformálóknak, hogy nem elég a képzési struktúrát és a tantervet átalakítani, a pálya megzakkant identitásának helyreállítását célzó munkában a felsőoktatási intézményeknek is részt kell vállalniuk.

**EÉ:** – *Olvastam, hogy a Bolognai rendszer bevezetése, az intézményi struktúraváltások, integrációk következményeképpen megváltozott funkciójú felsőoktatásban új hallgatói és oktatószerepek alakulnak, mást jelent hallgatónak, oktatónak, sikeresnek lenni. Mi a véleménye erről?*

– Az intézményi közegekben együttmozgók kölcsönösen formálják egymást, a napi kontaktust tartó hallgatók értelmező közösségeket alkotnak, s a fiatalok nem a hivatalos egyetemi normákhoz, hanem a társaik által interpretált szabályokhoz igazodnak. Miközben az oktatáspolitikusok azt hiszik, a hallgatók racionálisan cselekszenek, többségük barátait követi, vagy társakra szeretne találni, olyan kapcsolatokra, amelyek megerősítik, visszatükrözik. Az oktatótársadalom egy másik világban él, mely az oktatáspolitikusok interpretációira épül. Szembe kell néznünk vele, hogy a tudásátadást, a tudomány belső logikáján alapuló kutatást preferáló értékrendbe befurakodott a hallgatókat fogyasztónak tekintő, döntően mennyiségi szemlélet az oktatásban, sőt a kutatásban is.

**EÉ:** – *Egyik előadásában azt nyilatkozta: „...a felsőoktatás eredményeit is abból a szempontból kell mérni, hogy miképpen járulnak hozzá a társadalmi kohézióhoz a térségben”. Melyek azok a nevelési értékek, amelyek nemzeteink identitásának megőrzéséhez, az európai jövőhöz hozzájárulnak? Milyen értékek felé érdemes vezetni a mai fiatalokat?*

– Oktatókutató tevékenységem az intézményi hozzájárulás kérdéséhez kötődik. Erről akkor tudunk gondolkodni, ha belátjuk,



a köz- és felsőoktatás eredményessége nem független a belépők összetételétől. Azonban az oktatási eredményesség fogalma is szakmai viták kereszttüzeiben áll, hisz az az eredmény, amit az adott társadalomban értékesnek tartanak. Az értékvizsgálatok azt mutatták, hogy a nyugati világban, ahol eddig a materiális javak mennyiségi felhalmozása volt a cél, egyfajta értékrendi átrendeződés történt, amely egyrészt az egyéni kreativitást, az élménykeresést, másrészt a társas kapcsolatok felértékelődését, a közösségek megteremtésének igényét hozta magával. Amikor azt vizsgáljuk, hogy kik az eredményes tanulók, hallgatók, nemcsak tantárgyi kompetenciára kell koncentrálnunk, hanem olyan előrejelzőket kell találnunk, amelyek megbízható becsléshez segítenek a tanulók hosszú távú bevalását illetően. Egyik ilyen előrejelző a munkával kapcsolatos felfogás. A domináns elképzelés az anyagiakat és hatalmat gyarapító, karrier-centrikus, az individuális függetlenséget, minden közösségi kötelektől való mentességet preferálja. Azonban jelentkezik a munka hivatásként való felfogása, s a társadalmi hasznosság fontosnak tartása is. Szintén megosztja a tanuló- és a hallgatótársadalmat a regionális és a családi kötődés erőssége. Nemcsak az egyéni eredményesség-koncepciókat érdemes újragondolni, hanem egy régióért felelős egyetemnek is speciális eredményességi mutatói vannak, például a hivatástudat elmélyítésének képessége vagy a régióhoz való kötődés tudatosítása a térség folyamatos humán erőforrás-vesztésének megakadályozása érdekében.

**EÉ:** – *Tíznél is több magyar és külföldi tudományos társaság tagja, az MTA Pedagógiai Bizottságának alelnöke, a Magyar Szociológiai Társaság szakosztályi elnöke, 137 tudományos közlemény, 4 monográfia, szakkönyv szerzője, s az idén a Peter Lang Kiadó oktatáskutatással foglalkozó sorozatában jelenik meg könyve. Ezek mellett marad-e szabadideje, s ilyenkor mivel foglalkozik szívesen?*

– Nem teszem le teljesen a munkát a szabadidőmben sem, hiszen ha a kutatás során egy problémába beleütközöm, nem hagy nyugodni. Talán ennek köszönhető például a Peter Langtól kapott elismerő lektori vélemény, amely szerint a felsőoktatási kutatásokban eredeti, hiánypótló megközelítést alkalmaztam. Ez nagy megtiszteltetés, siker nemcsak nekem, hanem mindazoknak a közösségeknek, akiknek sokat köszönhetek, köztük a Debreceni Egyetemnek. Hogy számomra mit jelent a szabadidő? Három már majdnem felnőtt gyermek édesanyja vagyok, a velük való törődést, régen sok-sok mesemondást, közös alkotást, egy tál saját készítésű sütemény mellé telepedve olvasmány- és filmélmények megvitatását, hosszú sétákat a férjemmel, a szépirodalom élvezetét, s a baráti és családi együttléteket.

Szegedi Magdolna